

Kontaktperson
Kulturmiljöenheten
Alice Öberg
010-224 17 14
alice.oberg@lansstyrelsen.se

Höje å- och Kävlingeåns vattenråd
samordnare Jonas Johansson
jonas.johansson@lund.se

Skrivelse om blytak på kyrkor i Höje å avrinningsområde

Ni har den 14 februari 2017 insänt en skrivelse med en rad frågor till Länsstyrelsen som samlad organisation om användningen av bly på kyrktak och i samhället. Det är både generella och specifika frågor om bly. Skrivelsen är inskickad av samordnare Jonas Johansson på uppdrag av Höje å- och Kävlingeåns vattenråd. Denna skrivelse är framtagen i dialog mellan Kulturmiljöenheten, Miljötillsynsenheten, Vattenenheten och Rättsenheten.

Svaren på frågorna i skrivelsen följer efter varje enskild fråga. Delar av svaren upprepas för att svaren på varje enskild fråga ska kunna läsas var för sig. Efter svaren följer ett utvecklat resonemang om dagvattnet från blytak och en bakgrundsbeskrivning om blytaken på kyrkorna i Skåne.

-Hur ser Länsstyrelsen, som en samlad organisation, på användningen av bly i samhället, ska det fasas ut helt eller tillåtas i vissa fall?

SVAR: Länsstyrelsen anser att bly generellt sett ska fasas ut och exempelvis inte användas i nya byggnader. I den mån särskilda skäl finns för att tillåta bly ska det säkerställas att bly inte sprids till mark och vatten. Länsstyrelsens samlade bedömning är att omläggning och fortsatt användning av befintliga blytak endast ska tillåtas om tillräckliga försiktighetsåtgärder som förhindrar spridning av bly vidtas. I de fall där tillräckliga åtgärder inte utförs ska blytak, med anledning av miljöskäl, inte accepteras.

Ur miljösynpunkt är blytak direkt olämpliga (utfasningsämne). Användningen av bly ska fasas ut men borttagandet av blytak på kyrkor krockar med kulturmiljövårdens

2017-06-07

Dnr 433- 4855-2017

intressen. I Miljöpolitik för ett hållbart Sverige, Prop 1997/98:145 anges under utfasning av bly att hänsyn bör tas till vissa krav på traditionella metoder och material inom kulturmiljövården.

- Det finns nationella beslut på att användningen av bly i samhället ska fasas ut (Etappmål inom arbetet med det nationella miljömålet "En giftfri miljö" om att fasa ut "Särskilt farliga ämnen"). Länsstyrelsen ansvarar för miljömålsarbetet i länet. Gäller detta ansvar hela Länsstyrelsen och för alla sakområden?

SVAR: Ja, miljömålsarbetet gäller hela Länsstyrelsen. I Miljöpolitik för ett hållbart Sverige, Prop 1997/98:145 anges under utfasning av bly att hänsyn bör tas till vissa krav på traditionella metoder och material inom kulturmiljövården. Dock sker på Länsstyrelsen endast prövning av blytak enligt 4 kapitlet kulturmiljölagen. Prövningen utgår från att de skyddade kyrkliga kulturminnena ska vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskar och deras utseende och karaktär inte förvanskas. Om blytak på kyrkorna kan, eller inte kan, godkännas i samhället är en av utgångspunkterna för tillståndsprövning vid omläggning av blytak enligt 4 kapitel kulturmiljölagen. Ett tillstånd enligt kulturmiljölagen kan inte användas om det finns hinder från annan lagstiftning. Det är den kommunala nämnden som har tillsyn enligt miljöbalken och har möjlighet att ställa krav på försiktighetsåtgärder och göra bedömningen om de är tillräckliga. Länsstyrelsen avser att i tillståndsbesluten upplysa de sökande om att kontakt bör tas med kommunen för åtgärder som minskar risken för blyläckage.

- Vilken typ av "godkännande" från Länsstyrelsen är det som S:t Staffans församling har fått?

SVAR: Sankt Staffans församling har ansökt om tillstånd för utvändigt renovering av Bjällerups kyrka, dnr 433-25128-2016 daterat den 19 september 2016. I ansökan ingår bland annat renovering av kyrkans tak, som delvis är lagt med blyplåt. Tillståndsprövning av ärenden enligt 4 kapitel kulturmiljölagen utgår från att de skyddade kyrkliga kulturminnena ska vårdas och underhållas så deras kulturhistoriska värde inte minskar och deras utseende och karaktär inte förvanskas. Prövningen görs enbart enligt denna lagstiftning och ett tillstånd kan inte användas om det finns hinder från annan lagstiftning. Om förutsättningen i ansökan är sådan att ett material eller metod behöver ändras på grund av krav från annan lagstiftning kan tillstånd till ändring beviljas; till exempel byte av takmaterial. Utgångspunkten är annars att försöka hitta en lösning för att om möjligt bibehålla befintliga material och metoder.

2017-06-07

Dnr 433- 4855-2017

- Hur ser Länsstyrelsens Miljötillsynsenhet på frågan? Är omläggning av blytak en anmälningspliktig (till kommunens miljöförvaltning) miljöfarlig verksamhet och vid vilken omfattning blir eventuellt hantering av bly tillståndspliktigt?

SVAR: Blytak är inte anmälningspliktiga enligt miljöbalken oavsett omfattning, varken till kommun eller till länsstyrelse. Det betyder att frågan normalt sett inte hanteras av länsstyrelsens miljötillsynsenhet. Kommunernas miljöförvaltningar kan bedriva tillsyn på eget initiativ även om företeelsen inte är anmälningspliktig, och länsstyrelsen kan ge tillsynsvägledning till dem.

- Vilket kulturhistoriskt värde ser eventuellt Länsstyrelsens Kulturmiljöenhet i att bevara en byggnadsteknik med ett av de giftigaste grundämnena?

Kulturmiljöenheten ser ett stort kulturhistoriskt värde med blytak både som material och metod. Bly är den första metallen som användes för taktäckning i Sverige och har använts sedan de första stenkyrkorna började uppföras på 1000-talet. Kulturmiljölagstiftningen skyddar det kulturhistoriska värdet. Är ett ämne för giftigt för att användas kan man få tillstånd att byta material. I rättsärendet med Reslövs kyrka i Eslöv som prövades 2007 i förvaltningsrätten blev utfallet att kyrkan skulle ha kvar sitt blytak på tornet. En viktig förutsättning var att reningen av dagvattnet från tornet godtogs av kommunens miljöförvaltning.

Den totala ytan av blyplåt på kyrkorna i Skåne är enligt Länsstyrelsens grova uppskattning ca 8000 kvadratmeter. Blyplåten är normalt ca 2 mm tjock. Vikten kan beräkna till ca 30 kg per kvadratmeter. Den totala vikten bly blir utifrån dessa förutsättningar 240 000 kg.

När det gäller blytak ser Länsstyrelsen Skåne som samlad organisation att det kan finnas orsak att se över frågan om det undantag som medgavs i Prop 1997/98:145 för användningen av bly sett i relation till de skånska kyrkornas blytak. Under förutsättning att kulturmiljövården fortsatt beviljas undantag från utfasningen av bly så är reningen av dagvattnet den kritiska punkten. Länsstyrelsen anser att undantaget inte bör användas om reningen av dagvattnet från blytaken inte är tillfredsställande. Här behövs det utbyggd rådgivning och information till fastighetsägarna.

Hantering av dagvatten från blytak

Länsstyrelsen kommer att skicka ut en riktad information till de kommuner som har kyrkor med blytak. I Skåne finns, enligt den senaste information Länsstyrelsen har, 29 kyrkor som har hela eller delar av blytak bevarat. De största blytaken i Skåne har Lunds Domkyrka respektive Kristianstads Heliga Trefaldighets kyrka och bedöms således vara de byggnaderna med störst miljöpåverkan genom sin spridning av bly.

Om avrinningsvattnet rinner till recipient eller reningsverk så bör det renas lokalt innan det släpps ut. Det finns flera alternativ, såväl filtrering, sedimentation och eget reningsverk som tänkbara tekniska lösningar. Ibland kan dessa behöva kombineras. Om avrinningsvattnet däremot infiltrerar i mark i direkt anslutning till kyrkan så kan det behövas skyddsåtgärder i form av anläggande av en bädd med optimala förutsättningar för att förhindra att blyet sprids vidare, exempelvis med hjälp av mull- och kalkhaltig jord (för att hålla pH högt) och som inte dräneras i alltför hög omfattning (för att det ska finnas en chans att blyet fångas upp). Åtgärder för att begränsa mänsklig aktivitet i jordlagret kan också behövas. Förr eller senare kommer det också att krävas någon form av saneringsåtgärd. Det gäller både kyrkor där blytak inte längre används och kyrkor där det fortfarande används.

I varje enskilt fall krävs att en rimlighetsavvägning görs för att bedöma att föreslagna försiktighetsåtgärder inte är orimliga att genomföra i enlighet med miljöbalkens 2 kap. 7§. I de fall där inga åtgärder som förhindrar en oacceptabel spridning av bly vidtas är Länsstyrelsens ståndpunkt att någon form av avvecklingsplan ska krävas.

Bakgrund till blytaken på kyrkorna i Skåne

I Skåne, liksom i stora delar av landet, har blytak på kyrkor varit förhållandevis allmänt förekommande sedan medeltiden. Det gällde inte de träkyrkor som först uppfördes men från när stenkyrkorna började uppföras på 1000-talet. Det krävdes stora resurser att bygga en stenkyrka och täcka den med blytak. Kunskapen om hur man tillverkade blyplattorna och materialet importerades båda från utlandet. De stora stenkyrkorna med metalltak stod i stark kontrast till den låga trähusbebyggelsen som ofta låg runt kyrkorna när de uppfördes. Vi vet att kyrkorna i Skåne behöll sina blytak för Linné skrev på sin resa genom Skåne år 1749 *"Kyrkorna äro alla av sten och snövite, betäckte med blytak..."*. Bly var den första metallen som användes för taktäckning hos oss. Läggnings av blytak har därför en stark och mycket lång tradition. Sten och bly är två material med mycket lång hållbarhet.

I dag finns inte många blytak kvar i Sverige. Det är med några få undantag i Skåne som blytak har bevarats. I Skåne finns, enligt den senaste information Länsstyrelsen har, 29 kyrkor som har hela eller delar av blytak bevarat. På 16 kyrkor är det absiderna som har kvar sin blytäckning och resten av taket har bytt taktäckning. Absiderna har en halvrund form som gör att den lätt formbara blyplåten är ändamålsenlig jämfört med andra taktäckningsmaterial. Absiderna är små, kanske i snitt, cirka 20 kvadratmeter. De kyrkor som har blytak på sina absider är; Annelöv, Baldringe, Benestad, Bjärsjö, Borrie, Flädie, Gårdstånga, Hofterup, Hög, Igelösa, Knästorp, Simris, Tåstarp, V Nöbbelöv, Örsjö och Östra Hobby. På två platser har kyrkorna blyplåt enbart på torntaket; Reslöv (omfattar 170 kvadratmeter blyplåt) och Västra Klagstorp.

Det finns elva kyrkor i Skåne som har mer blyplåt. De två stora blytaken ligger på Lunds domkyrka (grovt uppskattat cirka 3000 kvadratmeter) samt Heliga Trefaldighetskyrkan i Kristianstad. Lunds domkyrka har nästan alltid varit täckt med blyplåt. Långhuset var lagt med kopparplåt från slutet av 1700-talet till slutet av 1800-talet. Absiden omfattades inte av det materialbytet. Heliga Trefaldighetskyrkan i Kristianstad hade ett skiffertak som 1983 byttes till blyplåt. Kyrkan hade ursprungligen blytak med taket såldes år 1855/56 för att få pengar att färdigställa tornet och spiran. Blypriset var just då mycket högt.

Förutom de nu nämnda kyrkorna finns nio kyrkor som delvis har blytak. Dessa kyrkor är; Bjällerup (långhuset), Bodarp (långhuset), Fjellie (tornet, långhuset, koret och absiden = totalt 270 kvadratmeter), Genarp (koret), Kävlinge (ena takfallet på långhuset samt koret), Ravlunda (långhuset, koret och absiden), Stora Råby (tornet, långhuset och koret), Stävie (koret) och Övraby (absiden, långhuset och koret = 270 kvadratmeter).

Den totala ytan av blyplåt blir, mycket grovt uppskattat, utifrån ovanstående uppräknings ca 8000 kvadratmeter blyplåt. Blyplåten är normalt ca 2 mm tjock, man kan beräkna vikten till ca 30 kg per kvadratmeter.

De som deltagit i Länsstyrelsens svar

Denna skrivelse är framtagen i dialog mellan Kulturmiljöenheten, Miljötillsynsenheten, Vattenenheten och Rättsenheten.

Detta yttrande har bekräftats digitalt och saknar därför underskrift.

Bilagor

Beslut enligt kulturmiljölagen för Bjällerup kyrka

Kopia till

Berörda församlingar/pastorat: *Borby-Östra Hoby församling, Bjärreds församling, Eslövs församling, Genarps församling, Hammarlöv församling, Hjärnarp-Tåstarps församling, Häljarps församling, Kiviks församling, Kristianstads församling, Kävlinge församling, Lackalänga-Stävie församling, Ljunits församling, Lunds pastorat, Löddebygdens församling,*

Sankt Staffans församling, Simrishamns församling, Skivarps församling, Stora Köpinge församling, Svenska kyrkan Eslöv, Svenska kyrkan Malmö, Smedstorps församling, Tomelillabygdens församling, Torns församling, Villie församling, Västra Karaby-Hofterup-Dagstorps pastorat, Ystad Sövestadsbygdens församling, Uppåkra församling,

Lunds stift

RAÄ

Berörda kommuner; *Eslövs kn, Kristianstads kn, Kävlinge kn, Landskrona kn, Lomma kn, Lunds kn, Malmö kn, Simrishamns kn, Skurups kn, Staffanstorps kn, Tomelilla kn, Trelleborgs kn, Ystads kn, Ängelholms kn,*

Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne

Kemikalieinspektionen

Kontaktperson
Kulturmiljöenheten
Alice Öberg
010-224 14 17
alice.oberg@lansstyrelsen.se

Sankt Staffans församling
sanktstaffansforsamling@svenskakyrkan.se

Tillstånd till utvändig renovering av Bjällerups kyrka, Bjällerup socken, Staffanstorps kommun

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen **godkänner** er ansökan med följande **villkor**:

- Arbetet ska utföras under medverkan av antikvarisk expert enligt bilagan *Antikvarisk medverkan*.
- Om det uppkommer större avvikelser från de godkända ansökningshandlingarna ska Länsstyrelsen godkänna dessa innan åtgärden utförs.

Beslutet är taget i enlighet med 4 kap. 3 § kulturmiljölagen (1988:950), förkortad KML. Tillståndet gäller i 5 år.

Skäl till Länsstyrelsens beslut

Bjällerups kyrka är i behov av periodisk utvändig renovering. Åtgärdsförslaget tar sin utgångspunkt i kyrkans kulturhistoriska värden och innebär en renovering i huvudsak lika befintligt. Åtgärderna kräver i vissa delar byte av material och omfattande ingrepp. Takarbetena är också svåra att förutse i sin helhet. Länsstyrelsen har därför villkorat tillståndet med antikvarisk medverkan.

Beskrivning av ärendet

Ni har ansökt om tillstånd till utvändig renovering av Bjällerups kyrka enligt handlingar inkomna till Länsstyrelsen den 31 augusti 2016. Handlingarna är upprättade av Niclas Hansson, Danewids ingenjörbyrå.

Ansökan omfattar i huvudsak:

- översyn och omgjutning av blytak på långhus och kor
- byte av galvaniserad takplåt på sakristian
- renovering med befintligt tegel på kyrkans torn

- varsam rengörning och putslagning av fasader
- översyn (rengöring, lagningar, målning m m) av fönster, dörr, avvattningsystem samt övriga byggnadsdetaljer lika befintligt

Ni har valt att anlita Regionmuseet Kristianstad som antikvarisk expert. Regionmuseet uppfyller kompetenskraven i Länsstyrelsens policy om antikvarisk medverkan (se Länsstyrelsens webbplats). Överenskommelse om kostnaderna för denna medverkan träffar ni med Regionmuseet.

Tillämpliga bestämmelser

Kyrkobyggnader och kyrkotomter ska enligt KML (4 kap. 2 §) vårdas och underhållas så att de kulturhistoriska värdena inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas. I tillståndet får Länsstyrelsen ställa de krav som är skäligen utifrån behovet av renoveringen eller förändringen. Kraven får gälla hur åtgärden ska utföras samt vilken dokumentation som behövs (se 4 kap. 3 § KML).

Övriga upplysningar

Detta beslut innebär endast tillstånd enligt 4 kap. KML. Ansökan omfattar markingreppen för dränering med mera som kräver tillstånd enligt 2 kap. KML. Beslut enligt 2 kap. KML prövas i ett separat ärende.

Krävs tillstånd enligt någon annan lag får ni söka detta särskilt.

Detta tillstånd gäller endast under de förutsättningar som vid beslutstillfället var kända. Om nya omständigheter framkommer under arbetet kan beslutet komma att omprövas.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Malmö, se bilagan *Hur man överklagar till Förvaltningsrätten*.

De som deltagit i Länsstyrelsens beslut

Detta beslut har fattats av antikvarie Alice Öberg. I den slutliga handläggningen har också antikvarie Agnes Kempe deltagit.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför underskrift.

Alice Öberg

Bilaga

Antikvarisk medverkan

Hur man överklagar till Förvaltningsrätten

Kopia till

Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne

Riksantikvarieämbetet

Stiftsstyrelsen i Lunds stift